

Diploma – nyelvtudás nélkül

VISSZHANG - LXIV. évfolyam, 19. szám, 2020. május 8.

Palkovics László innovációs és technológiai miniszter a koronavírus-járvány és a keresztény nagyhét közepén bejelentette: az idén felmentik az egyetemistákat a felsőfokú végzettséghez szükséges középfokú nyelvtudás igazolása alól. A felmentés nemcsak az olyan diplomázni kívánókra vonatkozik, akik a szükséges nyelvvizsga letételét áprilisra, májusra halasztották, hanem minden érvényes államvizsgával rendelkezőre is.

A miniszter úgy érvelt, a járvány után sok diplomásra van szüksége a magyar gazdaságnak, ezért nem mondhatnak le azokról a szakemberekről, akiknek az okleveléhez csak az igazolt nyelvtudás hiányzik. Szerinte körülbelül 75 ezer emberről lehet szó.

Ez a szám valószínűleg jóval magasabb, hiszen minden olyan egyetemistára érvényes, aki 2020. augusztus 31-ig tesz sikeres záróvizsgát. Márpedig az eduline már 2019 júniusában 93 ezer ki nem adott diplomáról tudott. A „beragadt diplomák” számát a keresztfélévesek azóta csak gyarapíthatták.

A járványra való hivatkozással egy 1996 óta kötelező előírást iktattak ki a rendszerből.

Csakugyan ennyire rossz a magyar népesség idegennyelv-ismerete?

Az utolsó – 2011-es – teljes népszámlálás adatai szerint a tízmilliót alulról közelítő számú magyar népességből 2220 ezren beszélnek idegen nyelvet. Tehát minden ötödik magyar állampolgár beszélt és értett anyanyelvén kívül más nyelvet. Ez a 2001-es censushoz képest valamivel több mint 200 ezres növekedést jelent. A nyelvek rangsora nem változott: a vitathatatlan első 1356 ezer beszélővel az angol, a második – 923 ezerrel – a német. 2001-ben az angol éppen csak megelőzte a németet, a beszélők száma mindkettő esetében egymillió körül ingadozott. (Angolul 2011-ben összesen 1 580 000-en beszéltek, németül pedig 1 112 000-en. Az adatok közötti különbséget az okozza, hogy a népszámlálásba bekerülők közül több mint kétszázezren angol anyanyelvűként, valamivel kevesebben pedig német anyanyelvűként regisztráltatták magukat.)

A harmadik legnépszerűbb nyelv még mindig az orosz volt 130 ezer beszélővel, ők 2001-hez képest ötvenezerrel lettek kevesebben. Ezt követi a francia százezer körüli beszélővel, majd a román és az olasz.

Idegen nyelveket elsősorban a fiatalabbak beszélnek, azon belül a nyelvtudás az iskolai végzettséggel arányosan emelkedik (<http://www.ksh.hu>).

Azóta a mikrocenzusok gyengén növekvő nyelvtudási szintet mutatnak, az idegen nyelvek sorrendje nem változott. Tudjuk persze, hogy ezek az adatok „bemondáson” alapulnak, az egész kép tehát felfelé torzít.

Okként vagy magyarázatként mindenekelőtt említhetnénk a magyar mint finnugor nyelv sajátos helyzetét, „magányosságát”. Egy neolatin, szláv vagy germán nyelv anyanyelvi beszélője jóval könnyebben, gyorsabban sajátít el egy saját nyelvcsaládjába tartozó másik nyelvet, nekünk minden egyes nyelvhez hosszabb nekifutás kell. De ez aligha elégséges magyarázat, hiszen a nyelvrokon finn vagy észt nyelv beszélői közismerten poliglottok.

Mivel Magyarországon nincsen anyanyelvén következetesen kommunikáló, nagyszámú nyelvi-nemzetiségi kisebbség, idegen nyelvű kolóniák pedig legfeljebb a fővárosban és a vidéki nagyvárosokban léteznek, a nyelvtanulás fő terepe marad a közoktatás és felsőoktatás.

A nyelvoktatás minősége mindenekelőtt a tanárképzésen múlik. A rendszerváltozás új követelmények elé

állította a tanárképzést, a pedagógusoknak a munka világában is alkalmazható nyelvtudást kell közvetíteniük. A felsőoktatási képzéshelyek nem mindegyike képes eleget tenni a megújult követelményeknek. Az indokolatlan és reflektálatlan szerkezeti átalakítások – az angoltanárképzés átalakítása az ötévesről a háromévesre, majd vissza – sem segítettek. Úgy gondolom, megfelelő szakmai segítséggel a jelenlegi tanári gárda képes hatékony nyelvoktatásra a közoktatásban és a felsőoktatásban is. A közoktatásban vannak nagyon hatékony oktatási formák, ilyenek zajlanak többek között a két tannyelvű – CLIL – iskolákban.

A világ kinyílt – számos digitális anyag hozzáférhető ingyen is –, nincs akadály a más anyanyelvűekkel való barátkozásnak. Egy érdeklődő gyermek vagy fiatal az osztálytermen és a kényszerű feladatokon túl a tanulástól és a számonkérésestől elszakadva hatékonyan és örömszerző módon fejlesztheti a nyelvtudását. A pedagógusra ebben a tanulásszervező, -segítő szerep hárul.

A közoktatásról ugyanaz mondható el, ami a nyelvtanárképzésről: óriási különbségek figyelhetők meg egyes iskolák között. Vannak olyanok, amelyekben sok tanuló szerez nyelvvizsgát vagy tesz ezzel egyenértékű emelt szintű érettségit, más iskolákban ez alig fordul elő. Ilyen körülmények között komoly aggodalmat keltett a kormánynak az a 2014-ben megfogalmazott terve, hogy a felsőfokú oktatás előfeltételévé teszik legalább egy középfokú – európai kategorizáció szerint B2-es – nyelvvizsga megletétét, mégpedig 2020-tól, tehát az idei évtől kezdve.

Reális lett volna-e a felsőoktatás bemeneti követelményévé tenni a nyelvvizsgát?

Szűk egy éve, kollégáimmal tanácskozva és a szakmai anyagokat tanulmányozva írtam erről egy cikket ([Kötelező nyelvvizsga](#), *ÉS*, 2019/17., ápr. 26.).

Akkor úgy láttam, ennek a kormányrendeletnek a végrehajtása megritkítja a felsőoktatásba bekerülők sorait, hiszen 2018-ban a jelentkezőknek mindössze 45 százaléka, a felvetteknek pedig 55 százaléka rendelkezett középfokú nyelvvizsgával vagy azzal egyenértékű érettségi bizonyítvánnyal. Márpedig ez a helyzet aligha javul 2020-ra lényegesen.

Fontosnak tartottam ugyanakkor, hogy idegen nyelv(ek)en író és olvasó emberek végezzék el az egyetemeket. Átmeneti megoldásként a B2 helyett a B1 nyelvvizsga vagy azzal azonos szintű érettségi követelményét láttam elfogadhatónak.

A nyelvvizsgával nehezített felvételi követelmények ellen tavaly tavasszal erőteljesen tiltakoztak a pedagógusszervezetek, valamint a tanulók és a szülők érdekképviselői is. A kormány 2019 februárjában bejelentette, hogy azzal segíti a nyelvtudás megszerzését, hogy kétszer két hét nyelvtanulással egybekötött tartózkodást biztosít a kilencedik és a tizenegyedik osztályosok számára a célnyelvet beszélő országokban.

A kormányrendeletet 2019 novemberében különösebb indoklás nélkül visszavonták. A kilencedikesek és a tizenegyedikesek számára meghirdetett Külföldi Nyelvtanulási Program előkészítését viszont nem állították le. Ez minden közoktatásban tanuló számára összesen négyhetes képzést biztosított volna a célnyelvi területen. 2020 elején kiderült, hogy az összesen 90 milliárdnyi összeg tartalmazza az utazási költségeket, a kinti szállás és oktatás árát, a tanulók zsebpénzét és a kísérő tanárok honorálását. Ez több százezer forintot jelentett volna minden egyes tanulóra számítva.

Mivel kevés iskola volt képes önállóan megoldani a szervezés feladatát, külföldi kapcsolatokkal rendelkező nyelviskolákhoz fordultak. A járvány kitörése előtt a tárgyalások a szerződéskötés előtti állapotban voltak. A veszélyhelyzetben kiadott kormányzati intézkedés felfüggesztette a Külföldi Nyelvtanulási Programot.

Ez roppant drága programnak tűnik. Tekinthetjük a kormány nagyvonalú beruházásának a jövőendő értelmiség képzésébe. Hogy sikeres lett volna? A szakmai tapasztalatok azt mutatják, a célnyelvi területen való tartózkodás általában növeli a tanulók motivációját, személyes kapcsolatok kialakulásával elősegítheti a tanórán kívüli foglalkozást az idegen nyelvvel. Komoly előrehaladást csak akkor lehet elérni általa, ha

szervesen beépítik a nyelvoktatás általános folyamatába. Ha a közoktatásba fektettek volna nem ennyi, hanem kevesebb pénzt, a szaktanárokkal egyeztetve, együttműködve, bizonyosan nagyobb sikereket értek volna el. Ezt érdemes lenne átgondolni a járványveszély elmúlása után.

Miért nem sikerült „megmenteni” a beragadt diplomákat?

Már jó pár éve kiderült, nagyon sok hallgató nem kaphat diplomát a nyelvvizsga hiánya miatt, bár a szakmai tárgyakból sikeresen letette az államvizsgát. Ha összehasonlítjuk az egyes felsőoktatási intézmények helyzetét, azt látjuk, fordított arányosság mutatható ki az oktatás színvonala, az egyetem presztízse és a „beragadt diplomák” száma között. A legjobb egyetemek legvonzóbb szakjaira magas pontszámmal lehet bejutni, ezek többnyire nyelvvizsga-bizonyítvánnyal vagy emelt szintű nyelvi érettségivel abszolválhatók. A kisebb presztízsű, főleg vidéki helyekre könnyebb bekerülni, a diplomához vezető utat azonban a nyelvvizsga sokak számára teljesíthetetlen követelménye torlaszolja el.

Az ő megsegítésükre indultak országszerte az úgynevezett „diplomamentő programok”. Nyelvi képzések kezdődtek csoportokban és rugalmas, egyéni képzés formájában is. Mivel a nyelvtanulás maga és a vizsga letétele sem olcsó dolog, speciális diákhitelket biztosítottak ezek megkönnyítésére. Bár a programokban részt vevő nyelviskolák nyilván megtettek mindent a biztos állami bevételek ösztönző hatásáért, a siker elmaradt. A százezres nagyságrendű érintettből alig pár ezer tett sikeres nyelvvizsgát.

Megoldás?

A döntés bizonyára sokaknak okoz megkönnyebbülést, de még több kérdést vet fel. Ha elmúlik a járványveszély, újra életbe lép az 1996 óta érvényes kimeneti követelmény? Ez nagyon méltánytalan lenne azokkal szemben, akik most harmad-, negyedévesként küzdenek a nyelvtanulással, s csak jövőre vagy azután jutnak el az államvizsgához. Az ő orruk előtt éppen becsukódik a kapu.

Ennél is fontosabb az elvi kérdés: tekinthető-e értelmiséginek a huszonegyedik században az az ember, aki csak anyanyelvén képes kommunikálni, információt szerezni? Aligha.

A kormány ezzel a döntésével nem megoldotta, hanem kiiktatta, eliminálta a problémát. A megoldás elodázható, de nem örökké. Soknyelvű, sokkultúrájú világban élünk, meg kell érteni üzeneteit, és hallatnunk kell a saját hangunkat benne.

(A szerző a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének választmányi tagja)